

॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके द्वितीयः प्रपाठकः ॥

उद्धन्यमानमस्या अमेध्यम्। अप पाप्मानं यजमानस्य हन्तु।
शिवा नः सन्तु प्रदिशश्चतस्रः। शं नो माता पृथिवी तोकसाता।
शं नो देवीरभिष्टये। आपो भवन्तु पीतये। शं योरभि स्रवन्तु
नः। वैश्वानरस्य रूपम्। पृथिव्यां परिस्रसा। स्योनमा विशन्तु
नः॥१॥

यदिदं दिवो यददः पृथिव्याः। सञ्जज्ञाने रोदसी सम्बभूवतुः।
ऊषान्कृष्णमवतु कृष्णमूषाः। इहोभयोर्यज्ञियमागमिष्ठाः।
ऊतीः कुर्वाणो यत्पृथिवीमचरः। गुहाकारमाखुरूपं प्रतीत्य।
तत्ते न्यक्तमिह सम्भरन्तः। शतं जीवेम शरदः सर्वाः। ऊर्जं
पृथिव्या रसमाभरन्तः। शतं जीवेम शरदः पुरूचीः॥२॥

वम्रीभिरनुवित्तं गुहासु। श्रोत्रं त उर्व्यबधिरा भवामः।
प्रजापतिसृष्टानां प्रजानाम्। क्षुधोऽपहृत्यै सुवितं नो अस्तु।
उप प्रभिन्नमिषमूर्जं प्रजाभ्यः। सूदं गृहेभ्यो रसमाभरामि।
यस्य रूपं बिभ्रदिमामविन्दत्। गुहा प्रविष्टाः सरिरस्य
मध्ये। तस्येदं विहतमाभरन्तः। अछम्बद्वारमस्यां विधेम॥३॥
यत्पर्यपश्यथसरिरस्य मध्ये। उर्वीमपश्यज्जगतः प्रतिष्ठाम्।

तत्पुष्करस्याऽऽयतनाद्धि जातम्। पूर्णं पृथिव्याः प्रथनं
हरामि। याभिरदृहृज्जगतः प्रतिष्ठाम्। उर्वीमिमां विश्वजनस्य
भर्त्रीम्। ता नः शिवाः शर्कराः सन्तु सर्वाः। अग्ने रेतश्चन्द्रं
हिरण्यम्। अद्ध्यः सम्भूतममृतं प्रजासु। तथ्सम्भरन्नुत्तरतो
निधाय॥४॥

अतिप्रयच्छं दुरितिं तरेयम्। अश्वौ रूपं कृत्वा यदश्वत्थे-
ऽतिष्ठः। संवत्सरं देवेभ्यो निलाय। तत्ते न्यक्तमिह सम्भरन्तः।
शतं जीवेम शरदः सर्वाः। ऊर्जः पृथिव्या अध्युत्थितोऽसि।
वनस्पते शतवल्शो विरोह। त्वया वयमिषमूर्जं मदन्तः।
रायस्पोषेण समिषा मदेम। गायत्रिया ह्रियमाणस्य यत्ते॥५॥

पूर्णमपतत्तृतीयस्यै दिवोऽधि। सोऽयं पूर्णः सोमपूर्णाद्धि
जातः। ततो हरामि सोमपीथस्यावरुद्धौ। देवानां ब्रह्मवादं
वदतां यत्। उपाशृणोः सुश्रवा वै श्रुतोऽसि। ततो मामाविशतु
ब्रह्मवर्चसम्। तथ्सम्भरंस्तदवरुन्धीय साक्षात्। यया ते
सृष्टस्याग्नेः। हेतिमशमयत्प्रजापतिः। तामिमामप्रदाहाय॥६॥

शमीं शान्त्यै हराम्यहम्। यत्ते सृष्टस्य यतः। विकङ्कतं
भा आर्च्छज्जातवेदः। तया भासा सम्मितः। उरुं नो
लोकमनु प्रभाहि। यत्ते तान्तस्य हृदयमाच्छिन्दज्जातवेदः।
मरुतोऽद्विस्तमयित्वा। एतत्ते तदशनेः सम्भरामि। सात्मा
अग्ने सहृदयो भवेह। चित्रियादश्वत्थाथ्सम्भृता बृहत्यः॥७॥

शरीरम॒भि सङ्स्कृ॑ताः स्थ। प्र॒जाप॑तिना यज्ञमु॒खेन॑
सम्मि॑ताः। ति॒स्रस्त्रि॑वृ॒द्धिर्मि॑थुनाः प्रजा॑त्यै। अ॒श्वत्था॑द्धव्य-
वा॒हाद्धि॑ जा॒ताम्। अ॒ग्नेस्त॒नूं य॒ज्ञिया॑ꣳ सम्भ॑रामि।
शान्त॑योनिꣳ शमीग॒र्भम्। अ॒ग्नये॑ प्रज॑नयितवै। यो अ॑श्वत्थः
शमीग॒र्भः। आ॒रुरो॑ह॒ त्वे सचो॑। तं ते॑ ह॒रामि॑ ब्रह्म॑णा॥८॥

य॒ज्ञियैः॑ के॒तुभिः॑ स॒ह। यं त्वा॑ स॒मभ॑र॒ञ्जात॑वेदः। य॒थाश॑रीरं
भूतेषु॑ न्य॒क्तम्। स॒ सम्भृ॑तः सीद॑ शि॒वः प्र॒जाभ्यः॑। उ॒रुं नो॑
लो॒कमनु॑नेषि वि॒द्वान्। प्रवे॑धसे॒ कवये॑ मे॒ध्याय॑। वचो॑ व॒न्दारुं
वृष॑भाय॒ वृष्णो॑। यतो॑ भ॒यम॑भयं॒ तन्नो॑ अस्तु। अ॒व दे॒वान् यजे॑
हे॒ड्यान्। स॒मिधा॑ऽग्निं दु॒वस्य॑त॥९॥

घृ॒तैर्बो॑धय॒ताति॑थिम्। आऽस्मि॑न् ह॒व्या जु॑होतन। उप॑
त्वाऽग्ने॑ ह॒विष्म॑तीः। घृ॒ताची॑र्यन्तु॒ हर्य॑त। जुष॑स्व॒ समि॑धो
मम॑। तं त्वा॑ स॒मिद्धि॑र॒ङ्गिरः॑। घृ॒तेन॑ वर्धयामसि। बृ॒हच्छो॑चा
यवि॑ष्ठ्य। स॒मिध्य॑मानः प्रथ॒मो नु॑ धर्मः। स॒म॒क्तुभि॑रज्यते
वि॒श्ववा॑रः॥१०॥

शो॒चिष्केशो॑ घृ॒तनि॑र्णिक्पाव॒कः। सु॒य॒ज्ञो अ॒ग्निर्य॑जथाय दे॒वान्।
घृ॒तप्र॑तीको घृ॒तयो॑नि॒र॒ग्निः। घृ॒तैः स॒मिद्धो॑ घृ॒तम॒स्यान्न॑म्।
घृ॒तप्रुष॑स्त्वा स॒रितो॑ वहन्ति। घृ॒तं पिब॑न्त्सुय॒जा यक्षि॑ दे॒वान्।
आ॒युर्दा॑ अ॒ग्ने ह॒विषो॑ जुषा॒णः। घृ॒तप्र॑तीको घृ॒तयो॑निरेधि। घृ॒तं
पी॒त्वा मधु॑ चा॒रु ग॒व्यम्। पि॒तेव॑ पु॒त्रम॒भिर॑क्षतादि॒मम्॥११॥

त्वाम॑ग्ने॒ समिधा॑नं॒ यंवि॑ष्ठ। दे॒वा दू॑तं च॑क्रिरे ह॒व्य॒वाह॑म्।
 उ॒रु॒ज्रय॑सं घृ॒तयो॑नि॒माहु॑तम्। त्वे॒षं चक्षु॑र्दधिरे चोद॒यन्व॑ति।
 त्वाम॑ग्ने प्र॒दिव॒ आहु॑तं घृ॒तेन॑। सु॒म्ना॒यवः॑ सु॒षमि॑धा॒ समी॑धिरे।
 स वा॑वृ॒धान ओष॑धीभि॒रुक्षि॑तः। उ॒रु ज्रया॑सि॒ पार्थि॑वा
 वि॒तिष्ठ॑से। घृ॒तप्र॑तीकं व ऋ॒तस्य॑ धू॒रूष॑दम्। अ॒ग्निं मि॒त्रं न
 समि॑धान ऋ॒जते॑॥१२॥

इ॒न्धा॒नो अ॒क्रो वि॒दथे॑षु दी॒द्यत्। शु॒क्रव॑र्णा॒मुदु॑ नो य॒सते॒
 धिय॑म्। प्र॒जा अ॑ग्ने॒ संवा॑सय। आशा॑श्च प॒शुभिः॑ स॒ह।
 रा॒ष्ट्राण्य॑स्मा॒ आधे॑हि। या॒न्यास॑न्त्सवि॒तुः स॒वे। म॒ही वि॒श्वत्नी॑
 स॒दने॑ ऋ॒तस्य॑। अ॒र्वाची॑ ए॒तं ध॑रुणे रयी॒णाम्। अ॒न्तर्व॑त्नी
 ज॒न्यं जा॒तवे॑दसम्। अ॒ध्व॒राणां॑ ज॒नय॑थः पु॒रो॒गाम्॥१३॥

आ॒रो॒ह॒तं द॒शत॑ꣳ श॒क्रेरी॑र्मम्। ऋ॒तेना॑ग्न॒ आयु॑षा॒ वर्च॑सा स॒ह।
 ज्यो॑ग॒जीव॑न्त॒ उत्त॑रामु॒त्तरा॑ꣳ स॒मा॑म्। द॒र्श॑म॒हं पू॑र्णमा॒सं य॒ज्ञं
 यथा॑ य॒ज्ञैः। ऋ॒त्वि॒यव॑ती स्थो अ॒ग्निरे॑तसौ। गर्भं॑ द॒धाथां॑ ते
 वा॑म॒हं द॑दे। तथ्स॒त्यं य॒द्वीरं॑ बि॒भृथः॑। वी॒रं ज॑नयिष्यथः। ते
 मत्प्रा॑तः प्रज॑निष्येथे। ते मा॒ प्रजा॑ते प्रज॑नयिष्यथः॥१४॥

प्र॒जया॑ प॒शुभिर्ब्र॑ह्मवर्च॒सेन॑ सु॒वर्गे॑ लो॒के। अ॒नृता॑त्स॒त्यमु॑पैमि।
 मा॒नु॒षाद्वै॒व्यमु॑पैमि। दै॒वीं वाचं॑ यच्छामि। श॒ल्कैर॑ग्निमि॒न्धा॒नः।
 उ॒भौ लो॒कौ सं॑नेम॒हम्। उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑र् ऋ॒ध्वा। अ॒ति मृ॑त्युं
 त॑राम्य॒हम्। जा॒तवे॑दो भु॒वन॑स्य॒ रेतः॑। इ॒ह सि॑ञ्च॒ तप॑सो

यञ्जनिष्यते॥१५॥

अ॒ग्निम॑श्च॒त्थादधि॑ ह॒व्यवा॑हम्। श॒मीग॑र्भाञ्जनयन्॒ यो म॑यो॒भूः।
अ॒यं ते॒ योनि॑र्ऋ॒त्वियः॑। यतो॑ जा॒तो अ॒रोच॑थाः। तं जा॒नन्न॑ग्न॒
आ॒रोह॑। अथा॑ नो॒ वर्ध॑या र॒यिम्। अपे॑त॒ वीत॒ वि च॑ सर्प॒तातः॑।
येऽत्र॒ स्थ पु॑रा॒णा ये च॒ नूत॑नाः। अदा॑दि॒दं य॒मोऽव॑सान्
पृथि॒व्याः। अ॒क्रन्नि॒मं पि॒तरो॑ लो॒कम॑स्मै॥१६॥

अ॒ग्नेर्भ॑स्मा॒स्यग्नेः॑ पु॒रीष॑मसि। सं॒ज्ञान॑मसि का॒मध॑रणम्। मयि॑
ते का॒मध॑रणं भूयात्। सं॒वः सृ॒जामि॑ हृद॒यानि॑। स॒सृष्टं॑
मनो॑ अस्तु वः। स॒सृष्टः॑ प्रा॒णो अ॑स्तु वः। सं या वः
प्रि॒यास्त॑नुवः। सं प्रि॒या हृद॑यानि वः। आ॒त्मा वो॑ अस्तु
सम्प्रि॑यः। सम्प्रि॒यास्त॑नुवो॒ मम॑॥१७॥

कल्पे॑तां द्यावा॑पृथि॒वी। कल्प॑न्ता॒माप॒ ओष॑धीः।
कल्प॑न्ता॒मग्नयः॑ पृथ॒क्। मम॑ ज्यैष्ठ्या॑य॒ सव्र॑ताः। येऽग्नयः॑
सम॑नसः। अ॒न्तरा॑ द्यावा॑पृथि॒वी। वास॑न्तिकावृ॒तू अ॒भि
कल्प॑मानाः। इन्द्र॑मिव दे॒वा अ॒भि सं वि॑शन्तु। दि॒वस्त्वा॑
वीर्ये॑ण। पृथि॒व्यै म॑हिम्ना॥१८॥

अ॒न्तरि॑क्षस्य॒ पोषे॑ण। स॒र्वप॑शुमा॒दधे॑। अ॒जी॒जन॑न्नमृ॒तं
मर्त्या॑सः। अ॒स्त्रेमा॑णं त॒रणि॑ वी॒डुज॑म्भम्। दश॒ स्वसा॑रो
अ॒गुवः॑ समी॒चीः। पु॒मांसं॑ जा॒तम॒भि स॑र॒भन्ता॑म्।
प्र॒जाप॑तेस्त्वा प्रा॒णेना॒भि प्रा॑णिमि। पू॒ष्णः पोषे॑ण॒ मह्य॑म्।

दी॒र्घायु॒त्वाय॑ श॒तशार॑दाय। श॒त९ श॒रद्भ्य॒ आयु॑षे व॒र्चसे॑॥१९॥
 जी॒वा॒त्वै पु॒ण्याय॑। अ॒हं त्वद॑स्मि॒ मद॑सि॒ त्वमे॑तत्। म॒मा॑सि॒
 योनि॑स्तव॒ योनि॑रस्मि। म॒मै॒व स॒न्वहं॑ ह॒व्या॒न्य॒ग्ने। पु॒त्रः पि॒त्रे
 लो॒क॒कृ॒ज्जा॒तवे॑दः। प्रा॒णे त्वा॒ऽमृ॒तमा॑द॒धामि॑। अ॒न्ना॒दम॒न्नाद्या॑य।
 गो॒प्तारं॑ गु॒प्त्यै। सु॒गा॒रु॒हप॒त्यो वि॒दह॑न्नरा॒तीः। उ॒षसः॑ श्रेय॑सीः
 श्रेय॑सी॒र्दध॑त्॥२०॥

अ॒ग्ने स॒प॒त्ना॑९ अ॒प॒ बा॒ध॒मानः॑। रा॒य॒स्पोष॑मिष॒मूर्ज॑म॒स्मासु॑
 धेहि। इ॒मा उ॒ मामु॑प॒तिष्ठ॑न्तु रा॒यः। आ॒भिः प्र॒जाभि॑रि॒ह
 सं॒व॒से॒य। इ॒हो इ॒डा तिष्ठ॑तु वि॒श्वरू॒पी। म॒ध्ये व॒सोर्दी॑दिहि
 जा॒तवे॑दः। ओ॒ज॑से॒ बला॑य॒ त्वोद्य॑च्छे। वृष॑णे शु॒ष्मा॒यायु॑षे
 व॒र्चसे॑। स॒प॒त्न॒तूर॑सि वृ॒त्रतूः। य॒स्ते दे॒वेषु॑ म॒हिमा॑ सु॒वर्गः॑॥२१॥

य॒स्त आ॒त्मा प॒शुषु॑ प्र॒विष्टः॑। पु॒ष्टि॒र्या ते॑ म॒नुष्ये॑षु प॒प्रथे॑।
 तया॑ नो अ॒ग्ने जुष॑माण॒ एहि॑। दि॒वः पृ॒थि॒व्याः पर्य॑न्त॒रिक्षा॑त्।
 वा॒ता॒त्प॒शुभ्यो॑ अ॒ध्योष॑धी॒भ्यः। यत्र॑ यत्र जा॒तवे॑दः स॒म्ब॒भूथ॑।
 ततो॑ नो अ॒ग्ने जुष॑माण॒ एहि॑। प्रा॒ची॒मनु॑ प्र॒दिशं॑ प्रेहि॑
 वि॒द्वान्। अ॒ग्नेर॑ग्ने पु॒रो अ॑ग्नि॒र्भवे॑ह। वि॒श्वा आ॒शा दी॒द्यानो॑ वि
 भा॑हि॥२२॥

ऊ॒र्जं नो॑ धेहि द्वि॒पदे॑ चतु॑ष्पदे। अ॒न्व॒ग्निरु॑षसा॒मग्रं॑ म॒ख्यत्।
 अ॒न्व॒हा॒नि प्र॒थ॒मो जा॒तवे॑दाः। अ॒नु सूर्य॑स्य पु॒रु॒त्रा च॑
 र॒श्मीन्। अ॒नु द्या॒वापृ॒थि॒वी आ॒त॒ताना॑। वि॒क्रम॑स्व म॒हा९

अ॒सि। वे॒दि॒ष॒न्मा॒नु॒षेभ्यः। त्रि॒षु लो॒केषु॑ जा॒गृहि। यद्वि॒दं
दि॒वो यद॒दः पृ॒थि॒व्याः। सं॒वि॒दा॒ने रोद॑सी सं बभू॒वतुः॥२३॥

तयोः॑ पृ॒ष्ठे सी॑दतु जा॒तवे॑दाः। श॒म्भूः प्र॒जाभ्य॑स्त॒नुवे॑ स्यो॒नः।
प्रा॒णं त्वा॒ऽमृत॑ आ द॒धामि। अ॒न्ना॒दम॒न्नाद्या॑य। गो॒प्तारं॑ गु॒प्त्यै।
यत्ते॑ शुक्र शु॒क्रं वर्चः॑ शु॒क्रा त॒नूः। शु॒क्रं ज्योति॑रज॒स्रम्। तेन॑ मे
दीदि॒हि तेन॑ त्वा॒ऽऽद॑धे। अ॒ग्निना॑ऽग्ने ब्रह्म॑णा। आ॒न॒शे व्य॑ान॒शे
सर्व॑मायुर्व्या॒नशे॥२४॥

नर्य॑ प्र॒जां मे॑ गोपाय। अ॒मृत॑त्वाय जी॒वसे॑। जा॒तां
ज॒नि॒ष्यमा॑णां च। अ॒मृते॑ स॒त्ये प्र॑ति॒ष्ठिता॑म्। अथ॑र्व
पि॒तुं मे॑ गोपाय। र॒सम॑न्नमिहायु॑षे। अद॑ब्धा॒योऽशी॑ततनो।
अवि॑षन्नः पि॒तुं कृ॑णु। श॒ङ्स्य॑ प॒शून्मे॑ गोपाय। द्वि॒पादो॑ ये
चतु॑ष्पदः॥२५॥

अ॒ष्टाश॑फाश्च॒ य इ॒हाग्रे॑। ये चैक॑श॒फा आ॑शु॒गाः। सप्र॑थ
स॒भां मे॑ गोपाय। ये च॒ सभ्याः॑ सभा॒सदः॑। ता॒निन्द्रि॑याव॒न्तः
कुरु। सर्व॑मायुरुपा॑सताम्। अहे॑ बु॒ध्रिय॑ म॒न्त्रं मे॑ गोपाय।
यमृ॑षयस्त्रैवि॒दा वि॒दुः। ऋचः॑ सा॒मानि॑ यजू॑षि। सा हि
श्रीर॑मृता॑ स॒ताम्॥२६॥

चतुः॑ शिखण्डा युव॒तिः सु॒पेशाः॑। घृ॒तप्र॑तीका॒ भुव॑नस्य॒ मध्ये॑।
म॒र्मृज्य॑मा॒ना मह॑ते सौभ॑गाय। मह्यं॑ धु॒क्ष्व॒ यज॑मानाय॒
का॒मान्। इ॒हैव॑ सन्त॒त्रं स॒तो वो॑ अ॒ग्नयः॑। प्रा॒णेन॑ वा॒चा

मनसा बिभर्मि। तिरो मा सन्तमायुर्मा प्रहासीत्। ज्योतिषा
वो वैश्वानरेणोपतिष्ठे। पञ्चधाऽग्नीन्व्यक्रामत्। विरादथ्सृष्टा
प्रजापतेः। ऊर्ध्वाऽऽरौहद्रोहिणी। योनिर्ग्रेः प्रतिष्ठितिः॥२७॥

विशन्तु नः पुरूचीर्विधेम निधाय यत्तेऽप्रदाहाय बृहत्यो ब्रह्मणा दुवस्यत विश्ववार इममञ्जते
पुरोगां प्रजनयिष्यथो जनिष्यतेऽस्मै मम महिम्ना वर्चसे दधथ्सुवर्गो भाहि सम्बभूवतुरायुर्व्यानशे
चतुष्पदः सतां प्रजापतेर्द्वे च॥

[१]

नवैतान्यहानि भवन्ति। नव वै सुवर्गा लोकाः।
यदेतान्यहान्युपयन्ति। नवस्वेव तथ्सुवर्गेषु लोकेषु
सत्रिणः प्रतितिष्ठन्तो यन्ति। अग्निष्टोमाः परः सामानः
कार्या इत्याहुः। अग्निष्टोमसंमितः सुवर्गो लोक इति।
द्वादशाग्निष्टोमस्य स्तोत्राणि। द्वादश मासाः संवत्सरः। तत्तत्र
सूक्ष्मम्। उक्थ्या एव सप्तदशाः परः सामानः कार्याः॥२८॥

पशवो वा उक्थानि। पशूनामवरुद्धौ। विश्वजिदभिजिता-
वग्निष्टोमौ। उक्थ्याः सप्तदशाः परः सामानः। ते सऽस्तुता
विराजन्मभि सम्पद्यन्ते। द्वे चर्चावतिरिच्येते। एकया
गौरतिरिक्तः। एकयाऽऽयुरूनः। सुवर्गो वै लोको ज्योतिः।
ऊर्ग्विराट्॥२९॥

सुवर्गमेव तेन लोकमभि जयन्ति। यत्परं राथन्तरम्।
तत्प्रथमेऽहंकार्यम्। बृहद्वितीयै। वैरूपं तृतीयै। वैराजं चतुर्थै।
शाक्रं पञ्चमे। रैवतं षष्ठे। तदु पृष्ठेभ्यो नयन्ति। सन्तनय
एते ग्रहा गृह्यन्ते॥३०॥

अतिग्राह्याः परः सामसु। इमानेवैतैर्लोकान्त्सन्तन्वन्ति।
 मिथुना एते ग्रहा गृह्यन्ते। अतिग्राह्याः परः सामसु।
 मिथुनमेव तैर्यजमाना अवरुन्धते। बृहत्पृष्ठं भवति। बृहद्वै
 सुवर्गो लोकः। बृहत्तैव सुवर्गं लोकं यन्ति। त्रयस्त्रिंशि
 नाम सामं। माध्यं दिने पवमाने भवति॥३१॥

त्रयस्त्रिंशद्वै देवताः। देवता एवावरुन्धते। ये वा इतः पराश्च
 संवत्सरमुपयन्ति। न हैनं ते स्वस्ति समश्नुवते। अथ ये-
 ऽमुतोऽर्वाश्चमुपयन्ति। ते हैनं स्वस्ति समश्नुवते। एतद्वा
 अमुतोऽर्वाश्चमुपयन्ति। यदेवम्। यो ह खलु वाव प्रजापतिः।
 स उवेवेन्द्रः। तदु देवेभ्यो नयन्ति॥३२॥

कार्या विराङ्गह्यन्ते पवमाने भवतीन्द्र एकं च॥—————[२]

सन्ततिर्वा एते ग्रहाः। यत्परः सामानः। विषूवान्दिवाकीर्त्यम्।
 यथा शालायै पक्षसी। एव संवत्सरस्य पक्षसी। यदेतेन
 गृह्येरन्। विषूची संवत्सरस्य पक्षसी व्यवस्रसेयाताम्।
 आर्तिमार्च्छयुः। यदेते गृह्यन्ते। यथा शालायै पक्षसी मध्यमं
 वंशमभि समायच्छति॥३३॥

एव संवत्सरस्य पक्षसी दिवाकीर्त्यमभि सं तन्वन्ति।
 नार्तिमार्च्छन्ति। एकविंशमहर्भवति। शुक्राग्रा ग्रहा गृह्यन्ते।
 प्रत्युत्तब्धै सयत्वाय। सौर्य एतदहः पशुरालभ्यते। सौर्यो-
 ऽतिग्राह्यो गृह्यते। अहरेव रूपेण समर्धयन्ति। अथो अहं

ए॒वैष ब॒लिर्ह्रि॑यते। स॒प्तैतद॑हरतिग्रा॒ह्या गृ॑ह्यन्ते॥३४॥

स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः प्रा॒णाः। अ॒सावा॑दि॒त्यः शि॑रः
प्र॒जाना॑म्। शी॒र्षन्ने॒व प्र॒जाना॑ प्रा॒णान्द॑धाति। तस्मा॑त्स॒प्त
शी॒र्षन्प्रा॒णाः। इन्द्रो॑ वृ॒त्रं ह॒त्वा। अ॒सुरा॑न्परा॒भाव्य॑। स
इ॒माँल्लो॒कानभ्य॑जयत्। तस्या॒सौ लो॒कोऽन॑भिजित आसीत्।
तं वि॒श्वक॑र्मा भू॒त्वाऽभ्य॑जयत्। यद्वै॑श्वक॒र्मणो॑ गृ॒ह्यते॥३५॥

सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भिजि॑त्यै। प्र वा ए॒तेऽस्मा॑ल्लो॒काच्च॑वन्ते।
ये वै॑श्वक॒र्मणं॑ गृ॒ह्यते॑। आ॒दि॒त्यः श्वो॑ गृ॒ह्यते। इ॒यं वा
अ॒दि॒तिः। अ॒स्यामे॒व प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति। अ॒न्यो॑न्यो गृ॒ह्येते।
वि॒श्वा॑न्ये॒वान्ये॑न॒ कर्मा॑णि कु॒र्वाणा॑ यन्ति। अ॒स्याम॒न्येन॒ प्र॒ति
ति॑ष्ठन्ति। तावाऽप॑रा॒र्धात्स॑व॒त्स॒रस्या॒न्यो॑न्यो गृ॒ह्येते। तावु॑भौ
स॒ह म॑हाव्र॒ते गृ॒ह्येते। य॒ज्ञस्यै॑वान्तं ग॒त्वा। उ॒भयो॑र्लो॒कयोः
प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति। अ॒र्क्यमु॑क्थं भ॑वति। अ॒न्नाद्य॒स्याव॑रुद्धौ॥३६॥

स॒माय॑च्छत्यतिग्रा॒ह्या गृ॑ह्यन्ते गृ॒ह्यते॑ सं॒वत्स॒रस्या॒न्यो॑न्यो गृ॒ह्येते॑ पञ्च॑ च॥ ————— [३]

ए॒कवि॑ं॒श ए॒ष भ॑वति। ए॒तेन॒ वै दे॒वा ए॑कवि॒ंशेन॑।
आ॒दि॒त्यमि॒त उ॑त्त॒मं सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑रोहयन्। स वा ए॒ष
इ॒त ए॑कवि॒ंशः। तस्य॑ द॒शाव॑स्ता॒दहा॑नि। द॒श प॑रस्ता॒त्।
स वा ए॒ष वि॒राज्यु॑भ॒यतः॑ प्र॒तिष्ठि॑तः। वि॒राजि॑ हि वा ए॒ष
उ॑भ॒यतः॑ प्र॒तिष्ठि॑तः। तस्मा॑दन्त॒रेमौ लो॒कौ यन्। सर्वेषु॑
सु॒व॒र्गेषु॑ लो॒केष्व॑भि॒तप॑न्नेति॥३७॥

देवा वा आदित्यस्य सुवर्गस्य लोकस्य। पराचोऽतिपादा-
दबिभयुः। तं छन्दोभिरदृहं धृत्यै। देवा वा आदित्यस्य
सुवर्गस्य लोकस्य। अवाचोऽवपादादबिभयुः। तं पञ्चभीं
रश्मिभिरुदवयन्। तस्मादेकविंशेऽह्न्यञ्च दिवाकीर्त्यानि
क्रियन्ते। रश्मयो वै दिवाकीर्त्यानि। ये गायत्रे। ते
गायत्रीषूत्तरयोः पवमानयोः॥३८॥

महादिवाकीर्त्यं होतुः पृष्ठम्। विकर्णं ब्रह्मसामम्।
भासोऽग्निष्टोमः। अथैतानि पराणि। परैर्वै देवा आदित्यं
सुवर्गं लोकमपारयन्। यदपारयन्। तत्पराणां परत्वम्।
पारयन्त्येनं पराणि। य एवं वेद। अथैतानि स्पर्शानि। स्पर्शैर्वै
देवा आदित्यं सुवर्गं लोकमस्पर्शयन्। यदस्पर्शयन्।
तत्स्पर्शानां स्पर्शत्वम्। स्पर्शयन्त्येनं स्पर्शानि। य एवं
वेद॥३९॥

एति पवमानयोः स्पर्शानि पञ्च च॥—————[४]

अप्रतिष्ठां वा एते गच्छन्ति। येषां संवत्सरेऽनाप्तेऽथ।
एकादशिन्याप्यते। वैष्णवं वामनमालभन्ते। यज्ञो वै विष्णुः।
यज्ञमेवालभन्ते प्रतिष्ठित्यै। ऐन्द्राग्रमालभन्ते। इन्द्राग्नी
वै देवानामयातयामानौ। ये एव देवते अयातयाम्नी। ते
एवालभन्ते॥४०॥

वैश्वदेवमालभन्ते। देवता एवावरुन्धते। द्यावापृथिव्यां
धेनुमालभन्ते। द्यावापृथिव्योरेव प्रति तिष्ठन्ति। वायव्यं

वृ॒ध्स॒माल॑भन्ते। वा॒युरे॒वैभ्यो॑ यथाऽऽय॒त॒नाद्दे॒वता॒ अव॑ रुन्धे।
आ॒दि॒त्याम॑विं व॒शामा॑लभन्ते। इ॒यं वा अ॑दि॒तिः। अ॒स्यामे॒व
प्रति॑ तिष्ठन्ति। मै॒त्राव॒रु॒णीमा॑लभन्ते॥४१॥

मि॒त्रेणै॒व य॒ज्ञस्य॒ स्वि॑ष्टं शमयन्ति। वरु॑णेन दु॒रि॑ष्टम्।
प्रा॒जाप॒त्यं तू॒परं म॑हाव्रत आलभन्ते। प्रा॒जाप॒त्योऽति॑ग्राह्यो
गृह्यते। अह॑रे॒व रू॒पेण॒ सम॑र्धयन्ति। अथो॒ अहं॑ ए॒वैष
ब॒लिर्ह्ये॒त। आ॒ग्नेय॑मा लभन्ते प्रति प्र॒ज्ञा॒त्यै। अ॒ज॒पे॒त्वान्
वा ए॒ते पू॒र्वेर्मा॑सैर॒व रु॒न्धते। यदे॒ते ग॒व्याः प॒शव॑ आलभ्यन्ते।
उ॒भये॑षां पशूनामवरु॒द्धौ॥४२॥

यदति॑रिक्तामेकाद॒शिनी॑मा॒लभे॑रन्। अप्रि॑यं भ्रातृ॒व्यम॒भ्यति॑-
रिच्येत। यद्वौ द्वौ प॒शू सम॑स्येयुः। कनी॑य आयुः
कुर्वी॑रन्। यदे॒ते ब्रा॒ह्म॒णव॑न्तः प॒शव॑ आलभ्यन्ते। नाप्रि॑यं
भ्रातृ॒व्यम॒भ्यति॑रिच्येते। न कनी॑य आयुः कुर्वते॥४३॥

ते ए॒वाल॑भन्ते मै॒त्राव॒रु॒णीमा॑लभन्तेऽवरु॒द्धौ स॒प्त च॑॥ [५]

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाः सृ॒ष्ट्वा वृ॒त्तोऽश॑यत्। तं दे॒वा भू॒ताना॑
रसं॒ तेजः॑ स॒म्भृत्य॑। तेनै॒नम॑भिषज्यन्। म॒हान॑ववर्तीति।
तन्म॑हाव्रतस्य॒ महा॑व्रत॒त्वम्। म॒हद्व॑तमिति। तन्म॑हाव्रतस्य॒
महा॑व्रत॒त्वम्। म॒हतो॑ व्रतमिति। तन्म॑हाव्रतस्य॒ महा॑व्रत॒त्वम्।
प॒ञ्चवि॑ंशः स्तोमो भवति॥४४॥

चतु॑र्विंशत्यर्धमासः संवत्स॒रः। यद्वा ए॒तस्मि॑न्संवत्स॒रेऽधि॑
प्राजा॑यत। तदन्नं पञ्चविंशमभवत्। म॒ध्यतः॑ क्रियते। म॒ध्यतो॑

ह्यन्नमशितं धिनोति। अथो मध्यत एव प्रजानामूर्ध्नीयते।
अथ यद्वा इदमन्तः क्रियते। तस्मादुदन्ते प्रजाः समेधन्ते।
अन्तः क्रियते प्रजननायैव। त्रिवृच्छिरो भवति॥४५॥

त्रेधाविहितः हि शिरः। लोमं छुवीरस्थि। परांचा स्तुवन्ति।
तस्मात्तत्सदृगेव। न मेद्यतोऽनु मेद्यति। न कृश्यतोऽनु
कृश्यति। पञ्चदशोऽन्यः पक्षो भवति। सप्तदशोऽन्यः।
तस्माद्वयाऽस्यन्यतरमर्धमभि पर्यावर्तन्ते। अन्यतरतो हि
तद्वरीयः क्रियते॥४६॥

पञ्चविंश आत्मा भवति। तस्मान्मध्यतः पशवो वरिष्ठाः।
एकविंशं पुच्छम्। द्विपदासु स्तुवन्ति प्रतिष्ठित्यै। सर्वेण
सह स्तुवन्ति। सर्वेण ह्यात्मनाऽऽत्मन्वी। सहोत्पतन्ति।
एकैकामुच्छिषन्ति। आत्मन् ह्यङ्गानि बद्धानि। न वा एतेन
सर्वः पुरुषः॥४७॥

यदित इतो लोमानि दतो नखान्। परिमादः क्रियन्ते।
तान्येव तेन प्रत्युप्यन्ते। औदुम्बरस्तल्पो भवति।
ऊर्वा अन्नमुदुम्बरः। ऊर्ज एवान्नाद्यस्यावरुद्धौ।
यस्य तल्पसद्यमभिजितः स्यात्। स देवानां
साम्यक्षे। तल्पसद्यमभिजयानीति तल्पमारुह्योद्गायेत्।
तल्पसद्यमेवाभि जयति॥४८॥

यस्य तल्पसद्यमभिजितः स्यात्। स देवानां साम्यक्षे।
तल्पसद्यं मा पराजेयीति तल्पमारुह्योद्गायेत्। न तल्पसद्यं

परांजयते। प्लेङ्गे शंसति। महो वै प्लेङ्गः। महस
एवान्नाद्यस्यावरुद्धौ। देवासुराः संयत्ता आसन्। त आदित्ये
व्यायच्छन्त। तं देवाः समजयन्॥४९॥

ब्राह्मणश्च शूद्रश्च चर्मकर्ते व्यायच्छेते। दैव्यो वै वर्णो ब्राह्मणः।
असुर्यः शूद्रः। इमेऽराथ्सुरिमे सुभूतमक्रन्नित्यन्यतरो ब्रूयात्।
इम उद्वासीकारिण इमे दुर्भूतमक्रन्नित्यन्यतरः। यदेवेषां
सुकृतं या राद्धिः। तदन्यतरोऽभि श्रीणाति। यदेवेषां दुष्कृतं
याऽराद्धिः। तदन्यतरोऽपि हन्ति। ब्राह्मणः सं जयति।
अमुमेवाऽऽदित्यं भ्रातृव्यस्य संविन्दन्ते॥५०॥

भवति भवति क्रियते पुरुषो जयत्यजयञ्जयत्येकं च॥—————[६]

उद्धन्यमानं नवैतानि सन्ततिरेकविंश एषोऽप्रतिष्ठां प्रजापतिर्वृत्तः षट्॥६॥

उद्धन्यमानं शोचिष्केशोऽग्रे सपत्नानतिग्राह्या वैश्वदेवमालभन्ते पञ्चाशत्॥५०॥

उद्धन्यमानं संविन्दन्ते॥

हरिः ओम्॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके द्वितीयः
प्रपाठकः समाप्तः॥